

УДК 007:304:316.77

Сегол Р. І.,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри видавничої справи та редагування Видавничо-поліграфічний інституту Національного технічного університету України «КПІ»

КОМПЕТЕНЦІЇ РЕДАКТОРА ПЕРЕКЛАДУ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ

У статті визначено три ключові етапи опрацювання редактором перекладу аудіовізуального продукту для вторинного реципієнта. У сучасному процесі міжкультурної комунікації опрацювання аудіовізуальних творів потребує ретельної уваги, а компетенції фахівців у галузі редагування перекладу — всебічного аналізу та установлених методологічних засад. На основі результатів дослідження можливе подальше створення фахових настанов для редакторів перекладу аудіовізуальних продуктів.

Ключові слова: адекватний переклад, аудіовізуальний продукт, міжкультурна комунікація, поп-культурні елементи, редагування перекладу.

Сучасний редактор перекладу — фахівець у сфері комунікації, який вправно та чітко реагує на виклики сьогодення, постійно оновлює набуті навички та знання й впроваджує їх на практиці. На особливу увагу заслуговує оновлення компетенцій редакторів перекладу аудіовізуальних творів. В умовах сучасного розвитку інформаційних технологій беззаперечним є той факт, що саме аудіовізуальна продукція, яка поширюється за допомогою як телебачення, кіноіндустрії, так і у інтернеті й з урахуванням сучасних інтерактивних засобів, відіграє провідну роль у комунікативному процесі й є найшвидшим способом донесення інформації від продуцента до реципієнта. Адекватний та вчасний переклад аудіовізуальних творів сприяє швидкому обміну інформацією між різномовними учасниками комунікації.

Швидкість поширення даних викликала потребу в подальшій автоматизації процесу перекладання аудіовізуальних творів, проте без втручання редактора перекладу, який зможе якісно опрацювати створений людиною чи автоматично продукт вторинної мовленнєвої діяльності, адекватне передання інформації неможливе. Спотворення повідомлення може призвести до викривлення сприйняття та поширення недостовірних даних, що, у свою чергу, здатне викликати конфлікти та навіть фатальні випадки (наприклад, коли йдеться про переклад медичних висновків щодо хвороби або інструкцій до лікарських препаратів). Постійна потреба реципієнта у новій інформації викликала появу значної кількості неякісних перекладів, особливо у сфері розповсюдження

новин. Участь редактора перекладу має на меті пришвидшити процес поширення адекватної та релевантної іншомовної інформації у вигляді, який буде зрозумілим вторинному реципієнту.

Метою поданого дослідження є визначення ключових кроків у роботі редактора перекладу над аудіовізуальним продуктом. Зазначимо, що наведені кроки є обов'язковими, проте ними процес опрацювання та підготовки вторинного продукту для іншомовного реципієнта не обмежується.

Переклад і особливості редагування перекладу розглядалися у роботах М. Зарицького, С. Влахова, С. Флоріна, Н. Галь, К. Чуковського, Р. Зорівчак, В. Коптілова, В. Кудзича та інших дослідників. Проблематика адекватності перекладного тексту широко аналізується у роботах А. Швейцара, В. Виноградова, З. Львівської, Г. Кочура, проте в контексті аудіовізуального продукту адекватність перекладу й досі лишається недослідженою, адже потребує від науковців брати до уваги не лише мовностилістичні складники, а й візуальні й аудіальні елементи. Різні аспекти міжкультурної комунікації висвітлені у працях Ю. М'язова, В. Андрущенко, Н. Висоцької, О. Гриценка, Л. Губерського, І. Дзуби, П. Донця, В. Євтуха, А. Єрмоленка, Г. Касьянова, М. Кушнарської, Л. Нагорної, А. Приятельчука, М. Обушного, П. Скрипки. Виділення ключового значення для редактора перекладу аудіовізуального тексту поп-культурних елементів у межах міжкультурної комунікації досі не було предметом ґрунтовного вивчення у вітчизняній науковій сфері, проте за результатами проведених досліджень, наведених у цій статті та інших роботах, потребує всебічного аналізу та створення фахових настанов для майбутніх перекладачів і редакторів перекладу.

Під час створення вторинного аудіовізуального тексту перекладач та редактор перекладу мають, у першу чергу, обрати спосіб, яким буде здійснено відтворення первинного матеріалу. У межах цього та попередніх досліджень виокремлено три найпоширеніші способи відтворення іншомовного аудіовізуального продукту українською мовою. До першого належить літерний текст, тобто так звані субтитри, що подаються внизу екрана. За умови використання цього способу відтворення змісту творів відеомистецтва звукова форма оригіналу лишається незмінною. Другим способом є повне дублювання, тобто заміна звукової форми мовою оригіналу на звукову форму, подану мовою друготвору. За цього способу перекладу зміни відбуваються в текстовій та звуковій частинах твору. Третій спосіб відтворення — назвчування, за умови використання якого мова оригіналу дещо стишується, а на неї накладається україномовний варіант. Таким чином, відбувається змішування фонетичного аспекту оригіналу та друготвору із заміною текстової частини [5; 7].

Подекуди застосовуються змішані форми відтворення аудіовізуального продукту українською мовою — наприклад, назвчування із субтитрами для полегшення сприйняття людьми із вадами слуху або ж для позатекстових пояснень й ілюстрування подій, які відбуваються на екрані. Існує варіант поєднання повного дублювання та субтитрів, наприклад, під час опрацювання музичних творів, в яких пісні є складником комунікаційного процесу, а їх текст має бути донесений до вторинного реципієнта для повного сприйняття та розуміння ситуації мовлення. Проте за умови використання змішаних способів вимоги до редактора перекладу лишаються такими, як і за умов застосування кожного зі способів окремо. Обрання того чи іншого різновиду відтворення іншомовного аудіовізуального продукту в Україні залежить від вимог, які ставлять перед собою автори готового продукту та власники прав на нього, фінансування та часу, який відведено на перетворення першотвору на друготвір.

Кожен із наведених способів потребує від редактора перекладу філігранної роботи й відповідності вимогам до відтворення аудіовізуальних творів. Серед вимог до субтитрів ключовими є збереження таймкоду (репліка в текстовому субтитрованому варіанті має чітко збігатись із подіями та репліками на екрані, не випереджати їх та не з'являтися пізніше); довжина репліки (субтитрована репліка має вміщуватись в один-два рядки для того, щоб реципієнт мав змогу прочитати текст і зіставити його із зображенням, — за правилом Інґве довжина речення має становити 7 ± 2 слова для швидкого засвоєння текстової інформації); мовностилістична відповідність (репліка за змістом і стилістикою має відповідати викладеному в оригіналі текстові); логічна відповідність (логіка викладу оригінального повідомлення в тексті субтитрів як друготворі має бути передана з вичерпною відповідністю); інформаційна та фактична відповідність (за інформаційним насиченням субтитри мають відповідати оригіналу за будь-яких умов; включно зі скороченням репліки, відповідно до правила Інґве, спотворення фактичного матеріалу та інформаційного складника неприпустиме) [5; 7].

Процес дублювання вимагає від редактора перекладу додаткових навичок та вмій. Під час опрацювання матеріалу для майбутнього телевізійного тексту друготвору перекладач здійснює операції декодування та вторинного кодування аудіовізуального твору, опрацювання з метою створення синоніма першотвору на мовностилістичному, інформаційному, логічному рівнях. Окрім систематичних операцій, які здійснюються під час будь-якого перекладу незалежно від стилю поданого матеріалу та мети його опрацювання, перекладач текстів для дублювання звертає увагу на такі фактори, як відповідність довжини репліки оригіналу та друготвору, відповідність слів реплік оригіналу

й перекладу для досягнення артикуляційної відповідності, або ліпсінгу, відповідність інтонаційного малюнка.

Редактор за умов підготовки тексту для подальшого дублювання стає не лише важливим учасником процесу, а й одним із продуцентів готового продукту. На сьогодні кількість дубльованого аудіовізуального матеріалу та особливості роботи редактора над ним спричинили появу нового різновиду редакторської діяльності та виокремили нове професійне спрямування — редактор дублювання. Від процесу редакторського опрацювання тексту друготвору залежить якість створеного матеріалу та подальше його сприйняття реципієнтом. На сучасному етапі опрацювання текстів для подальшого дублювання в практиці українського аудіовізуального простору саме редактор перекладу займається «укладанням» реплік готового перекладного продукту, тобто стежить за тим, щоб артикуляційний малюнок оригінального твору збігався з артикуляцією друготвору. Через спотворення артикуляційного малюнка часто виникає порушення перекладу реципієнтом одержаного повідомлення на мову власного розуміння (наприклад, по губах на екрані реципієнт читає текст, який зовсім не збігається з аудіодоріжкою, яку він одночасно сприймає, реципієнт намагається декодувати два потоки, а вони, у свою чергу, несуть семантично різну інформацію) [5; 7]. Редактор перекладу добирає до створеного перекладачем друготвору такі відповідники серед наявного арсеналу мовних засобів мови перекладу, які б за довжиною, інтонаційним малюнком, мовностилістичним, логічним та фактологічним складниками були найближчими до оригіналу. У практиці перекладознавства такий спосіб перекладу називається апроксимацією й дозволяє трансформувати текст на рівні лексем для того, щоб дібрати відповідник і не спотворити змістовий та формальний план оригіналу. Якщо для художнього друкованого або електронно поданого тексту можливий варіант перебудови речення, зміни конструкцій тощо для максимального передання змісту тексту оригіналу реципієнтові друготвору, то для дублювання такий спосіб опрацювання текстового матеріалу не є доцільним, оскільки візуальний складник відіграє таку саму роль, як і текстовий, і впливає на сприйняття тексту вторинним реципієнтом.

Текст для подальшого назвучування не потребує такої скрупульозної роботи перекладача та редактора, як опрацювання тексту для подальшого дублювання, водночас відповідність довжині реплік та інтонаційному малюнкові має бути чітко збережена, та ж артикуляція може відрізнитись і не вкладатися в ліпсінг, оскільки потенційний реципієнт буде чути, сприймати і декодувати одразу дві звукові доріжки — оригінальну та перекладну. Проте наявність двох доріжок значно ускладнює процес сприйняття матеріалу та його подальше опрацювання реципієнтом, відбувається паралельне опрацювання одразу двох текстових матеріалів, особливо коли потенційний реципієнт володіє

мовою оригіналу. Завдання редактора перекладу домогтись якомога більшої (якщо не повної) адекватності тексту перекладу, щоб на психологічному рівні потенційний сприймач вторинного повідомлення зміг відволіктись від постійного порівняння двох текстів (за умови бажання реципієнта) та зосередитись на власне повідомленні, вкладеному автором оригінального твору [7].

Після обрання способу перекладу й відтворення аудіовізуального продукту мовою друготвору редактор перекладу може долучатись до процесу на всіх перекладацьких етапах, проте наступний ключовий крок для нього — визначення адекватності готового перекладного продукту, що іноді становить проблему й викликає потребу повної переробки матеріалу.

Адекватний переклад — текст друготвору, який забезпечує той самий вплив на читача, що й оригінал, змальовуючи відповідні ситуації. Необхідний ступінь наближення оригіналу й перекладу на різних рівнях мови також залежить від типу тексту, що перекладається. Водночас менше значення надається формальній відповідності лексичних і синтаксичних засобів, застосованих в оригіналі й перекладі, тож повніше передано саме прагматичну спрямованість тексту.

Терміни «адекватність» й «еквівалентність» у сучасній теорії перекладу використовують для позначення одного й того самого поняття, що вимагає уніфікації термінології, адже наявність синонімії в термінах є неприйнятною, особливо коли йдеться про базове явище теорії міжмовної комунікації.

Р. Міньяр-Білоручев прирівнює поняття «адекватності» до «відповідності» і наголошує, що текст перекладу відповідає оригіналові, якщо очевидно є відповідність змальовуваних ситуацій незалежно від того, які семантичні компоненти були використані при їх описі [3]. Водночас Я. Рецкер прирівнює «адекватність» до «повноцінності», що більше збігається із висновками поданого дослідження. На його думку, текст перекладу має відповідати двом основним вимогам: вичерпно передавати смислове наповнення першотвору й відтворювати це наповнення рівноцінними засобами [4]. З. Львовська у книзі «Теоретические проблемы перевода» звертається до проблеми з боку міжмовної комунікації і зазначає, що двомовне спілкування можна вважати успішним лише тоді, коли текст мовою перекладу справить на іноземного реципієнта такий самий ефект, якого домагається автор тексту мовою оригіналу [2]. Ця думка є надзвичайно важливою, коли йдеться про сприйняття саме аудіовізуального продукту вторинним реципієнтом. Дослідниця вважає, що мета мовного вчинку поліфункціональна й реалізується через смислову структуру тексту, зокрема, його семантичну субструктуру. У смисловій структурі тексту виділяються три основні комунікаційні компоненти — мовна ситуація, прагматична субструктура, семантична субструктура [2]. Такий підхід дійсно вартий уваги, проте він майже не торкається такого важливого складника, як контекст.

А. Швейцер продовжує думку В. Комісарова і вважає, що ці терміни близькі синонімічно, але не рівноцінні. Еквівалентність орієнтована на відповідність тексту формальному ідеалові, визначеними параметрам без урахування умов комунікації, тоді як адекватність враховує конкретну комунікативну ситуацію, і її вимоги пов'язані тільки з досягненням близькості до оригіналу, максимально можливої в конкретних умовах. Адекватність виходить з того, що рішення, прийняте перекладачем, часто має компромісний характер, що переклад вимагає жертв і що в процесі перекладання заради головного та важливого в тексті оригіналу (його функціональних домінант) перекладачеві нерідко доводиться погодитись на втрати. За таких умов критерієм адекватності є те, що будь-який відступ від оригіналу має ґрунтуватись на реальній потребі, а не лише на бажанні перекладача. Власне, за умови такого ставлення до адекватності на перший план виходить редакторська робота над текстом, котрий і має стати визначником його адекватності та відрізнити потребу в певних замінах нееквівалентних елементів від бажання перекладача до експериментів з формою та змістом [8].

Дослідники перекладів та редагування перекладу художніх текстів (К. Чуковський, І. Кашкін, А. Ахматова, Г. Кочур та ін.) наполягають на тому, що під час опрацювання тексту перекладу та визначення його адекватності найбільшу увагу потрібно звертати на передання художнього образу та індивідуальної авторської стилістики, своєрідності атмосфери твору. Проте вважаємо, що таке ставлення до процесу перекладу як комунікаційного процесу можливе лише за умови опрацювання художнього тексту; сприйняття текстів офіційно-ділового та наукового стилів, а іноді й до публіцистичних текстів, має бути більш прагматичним, а під час опрацювання аудіовізуального продукту потрібно звертати особливу увагу на наявність відеоряду та аудіодоріжки, без яких неможливе сприйняття тексту в тому вигляді, в якому автор намагався донести повідомлення до реципієнта.

Під час визначення адекватності готового перекладного продукту як одного з основних складників створення якісного вторинного твору редактор має звернути увагу на такі компоненти:

Змістова адекватність — первинним завданням будь-якого перекладача в контексті міжмовної комунікації є створення тексту, тотожного за змістом текстові оригіналу.

Формальна адекватність — передання форми першотвору в тексті друготвору, якщо форма є важливою складовою частиною сприйняття повідомлення та з її зміною відбувається спотворення оригіналу.

Стилістична адекватність — збереження стилістичних особливостей оригіналу передає авторську індивідуальність тексту, проте після втручання в цей

текст перекладача про стовідсоткову тотожність текстів говорити не можна. Водночас прагнення до максимальної стилістичної тотожності має стати одним з головних завдань редактора перекладу.

Комунікаційна адекватність — створення умов для міжмовної комунікації між продуцентом і реципієнтом з використанням потрібних каналів повідомлення, якнайменшим спотворенням інформації та якнайбільшим усунення шумів.

Відповідно до повідомлення, мети його висловлення та ситуації мовлення дотримання принципів адекватності буде змінюватись. Для деяких різновидів текстів найважливішою буде комунікаційна адекватність, для інших — стилістична адекватність, проте якнайповніше збереження всіх чотирьох факторів дозволяє створити адекватний текст перекладу, який зможе повністю передати думку автора та запобігти спотворенню під час передання інформації в процесі міжмовної комунікації, особливо під час опрацювання аудіовізуальних продуктів.

Варто зауважити й на особливості перекладу іншомовних елементів, які належать до сегменту популярної культури. Популярна культура — частина культури, що є зрозумілою для всіх представників соціальних прошарків та груп і має широке розповсюдження у суспільстві. До цього сегменту фахівці (М. Пахтер, А. Костина, Т. Кузнецова та ін.) включають елементи, що стосуються спорту, розваг, побуту, музики, літератури, засобів масової інформації, витворів мистецтва тощо. Проте для редактора перекладу потрібно розуміння і поділ таких понять, як «масова культура» та «популярна культура», які у практиці американських та європейських вчених (Г. Генс, К. Маккейб) використовуються як синоніми [6]. Масова культура зародилась набагато раніше популярної культури, і у сучасному культурному просторі ці два прошарки існують паралельно. Масова культура передбачає наявність комерційного складника, синтезованість популярності, а популярна культура не має орієнтованості на комерційний елемент, знаходиться ближче, ніж масова, до образів, мови, ідеалів народної культури, до відображення міфів та орієнтованості народного пізнання [1]. Редактор перекладу має чітко розрізняти у творі елементи масової культури та елементи популярної культури для поданого опрацювання, обрання відповідника та адаптації мовою перекладу без втрати першопочаткового змістового складника.

Розвиток сучасного суспільства передбачає розуміння фахівцями того, що комунікація між різними культурними групами, між різними етнічними та ментальними спільнотами можлива лише тоді, коли продуценти та реципієнти інформації налаштовані на сприйняття усього спектра культурного та історичного розвитку.

Завдання перекладача та редактора під час опрацювання сучасних творів аудіовізуального мистецтва ускладнюється пошуком відповідників до елементів

популярної культури. Перекладач повинен не тільки адекватно відтворити мовностилістичне навантаження тексту, передати його без спотворень у тексті друготвору, але й зуміти декодувати алюзії та ремінісценції до поп-культурних елементів, віднайти вдалий відповідник залежно від контексту та способу перекладу та створити якісне підґрунтя для сприйняття реципієнтом тексту перекладу. Від редактора перекладу залежатиме остаточне опрацювання тексту та допомога у пошуку найбільш вдалого відповідника. Елементи популярної культури в міжкультурній комунікації й способи їх адаптації заслуговують окремого мовознавчого та культурологічного дослідження [6].

Переклад та редагування перекладу аудіовізуальних творів на сучасному етапі вимагають від фахівців усього арсеналу навичок та вмінь. Ключовими проблемами є визначення способу відтворення продукту іншою мовою, від чого залежить і процес редагування, і подальше поширення повідомлення. Неправильно обраний спосіб, як, наприклад, субтитрування аудіовізуальних продуктів для дітей 2–5 років, може призвести до повної відсутності комунікаційного процесу, адже реципієнт не здатний сприймати створений вторинний продукт. Адекватність перекладу аудіовізуального твору на всіх рівнях й способи її досягнення мають стати предметом подальших наукових пошуків фахівців у галузі редагування. Від збереження адекватності залежить комунікаційних процес між різномовними реципієнтами й нехтування цим може призвести до небажаних наслідків. На провідні позиції у сучасному соціокомунікаційному просторі виходять елементи популярної культури у складі аудіовізуальних творів. Їх виокремлення, сприйняття та адекватна адаптація здатні полегшити міжкультурну комунікацію, налагодити міжетнічні стосунки, які часто страждають через неправильне розуміння різномовними учасниками комунікаційного процесу елементів поп-культури, властивих тій чи іншій країні або її частині, спростити сприйняття реципієнтом іншомовного продукту й набути нових знань про інші культурні традиції.

Література::

1. *Костина А. В.* Массовая культура: аспекты понимания / А. В. Костина // Знание. Понимание. Умение. — 2006. — № 1. — с. 28 — 35.
2. *Львовская З. Д.* Теоретические проблемы перевода / З. Д. Львовская. — М. : Междунар. отношения, 1985. — 214 с.
3. *Миньяр-Белоручев Р. К.* Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. — М. : Воениздат, 1980. — 237 с.
4. *Рецкер Я. И.* Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. — М. : Междунар. отношения, 1974. — 216 с.

5. *Сегол Р. І.* Компетенції редактора перекладу в міжкультурній комунікації / Р. І. Сегол // Технологія та техніка друкарства : зб. наук. пр. — 2014. — № 3 (45). — С. 113–119.
6. *Сегол Р.* Перекладацька адаптація елементів популярної культури у міжкультурній комунікації / Р. Сегол // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. статей]. — Вип. 11. — Київ : Вид. центр КНЛУ, 2013. — С. 470–476.
7. *Сегол Р. І.* Редагування перекладу аудіовізуальних творів для назвчування / Р. І. Сегол // Вісн. Кн. палати. — 2015. — № 1 (223). — С. 49–51.
8. *Швейцер А. Д.* Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. — М. : Наука, 1988. — 215 с.

В статтє выделены три ключевых этапа обработки редактором перевода аудиовизуального продукта для вторичного реципиента. В современном процессе межкультурной коммуникации обработка аудиовизуальных произведений требует особого внимания, а компетенции специалистов в сфере редактирования перевода — всестороннего анализа и создания методологической базы. На основе проведенного исследования возможно создание в будущем специальных практических советов для редакторов переводов аудиовизуальных продуктов.

The article defines the three key stages of audiovisual product's processing by editor of translation for the secondary recipient. In the modern process of cross-cultural communication processing of audiovisual products requires careful attention and expert competence in editing of translation to establish comprehensive analysis and methodological principles. This article's findings are the way to create future guidelines for professional editors of translation for audiovisual products.

УДК 655:027.625(477)

Тишкевич К. І.,

здобувач кафедри видавничої справи та редагування Видавничо-поліграфічний інституту Національного технічного університету України «КПІ»

ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ДЛЯ ЮНАЦТВА НА ІНФОРМАЦІЙНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Розглянуто основні напрями видавничої діяльності бібліотек України для юнацтва, визначено роль видавничої продукції бібліотек на інформаційному ринку України.

Ключові слова: видавнича продукція, інформаційний ринок, інформаційний продукт, бібліотеки України для юнацтва.